

Τι να θυμηθώ, τι να ξεχάσω;

ταν ένα καλοκαίρι παράξενο. Σαν στοιχειωμένο. Τα πάντα ήταν ανήσυχα κι αλλιώτικα. Λέγανε πως πίσω από τα βουνά του βοριά, τις νύχτες, παράξενα φώτα παρουσιάζονταν στον ουρανό. Τον ξέσκιζαν σαν αστραπές που έμεναν όμως ακίνητες και μετέωρες. Και άλλες νύχτες, ήταν σαν φωτιές που άναβαν μέσα σε αόρατα μαγκάλια του ουρανού.

Δεν ήταν ούτε από σύννεφα, γιατί ο ουρανός ήταν πεντακάθαρος, ούτε από αεροπλάνα. Κανένα αεροπλάνο δεν θα μπορούσε να μείνει ακίνητο τόση ώρα και θόρυβος δεν ακουγόταν όταν εμφανιζόταν.

Λέγανε πως ήταν σημάδια για συμφορές που τα έστελναν οι άγιοι. Εγώ, δεν τα είδα και δεν πίστευα αν δεν τα έβλεπα. Λέγανε και για τα πελώρια νυχτοπούλια, που τέτοια δεν είχε δει κανείς ως τότε, και που κάνανε κύκλους πάνω από τα χωριά του βοριά, χωρίς να έχει δει κανείς από πού ήρθαν. Μετά έφευγαν, ανοιγοκλείνοντας τις πελώριες φτερούγες τους και, πετώντας πάνω από τη θάλασσα, χάνονταν προς το βοριά.

Είδα εγώ ένα τέτοιο. Δυο βδομάδες πριν από την πρώτη εισβολή της εικοστής του Ιούλη. Είχαμε πάει στο χωριό για ένα γάμο. Στην επιστροφή, γύρω στα μεσάνυχτα θα ήταν, το είδαμε. Ερχόταν από το νοτιά, ήταν ασπρόμαυρο και πετούσε χαμηλά, αργά. Οι πελώριες φτερούγες του, διπλώνονταν και άνοιγαν και ανεβοκατέβαιναν αθόρυβα, σα να ήταν φάντασμα. Σταμάτησα, κατέβηκα από το αυτοκίνητο, στάθηκα και το παρακολουθούσα. Δεν ήξερα τι είδος πουλί να ήταν, έμοιαζε με γιγαντιαίο γλάρο. Πήγαινε προς το βοριά. Ανατρίχιασα. Δεν ήταν ψέματα! [...]

Στις έξη το πρωί το Σάββατο, είκοσι του Ιούλη, μας ξύπνησαν τα εμβατήρια και ανακοινώσεις από το ράδιο, ότι οι Τούρκοι αποβιβάστηκαν στην Κερύνεια. Το νέο δεν ήταν και τόσο αναπάντεχο. Ήταν μάλλον κάτι το αναπόφευκτο. Πώς εκείνοι που πήραν για λίγες μέρες την τύχη τη δική μας και των παιδιών μας στα χέρια τους, δεν το πρόβλεψαν, αλλά επιδόθηκαν στον αλληλοσπαραγμό; Είναι κάτι το ακατανόητο.

Τα νέα συνοδεύτηκαν σε λίγο από κανονιοβολισμούς. Οι Τούρκοι, αμπαρωμένοι μέσα στα βενετσιάνικα τείχη της παλιάς πόλης της Αμμοχώστου, άρχισαν να βάλλουν εναντίον μας. Η γειτονιά μας ήταν σε απόσταση βολής. Μάζεψα τα δυο μου κορίτσια και κουλουριαστήκαμε στο διάδρομο στη μέση του σπιτιού. Είχαμε ανάμεσά μας δυο τοίχους να μας προστατεύουν. Με το δεύτερο πάτωμα από πάνω μας ένοιωθα πως είμαστε σχετικά ασφαλισμένες.

Σε λίγο οι κανονιοβολισμοί σταμάτησαν αλλά συνεχίζονταν κροταλισμοί από ελαφρύτερα όπλα. Είμαστε μόνες. Η μεγαλύτερή μου κόρη ήταν στο Λονδίνο για σπουδές.

Της είχα πει να μην έρθει εκείνο το καλοκαίρι. Ο πατέρας τους ήταν στην Αμερική. [...]

Μαζέψαμε λίγα ρούχα, ετοιμαστήκαμε να φύγουμε. Έξω φωνές, κλάματα. Έβαλα τα κορίτσια στο αυτοκίνητο και φύγαμε για την παραλία. Η πόλη ήταν παντέρημη. Στους δρόμους, όπου το αυτοκίνητό μας ήταν ορατό από τα τείχη, οι Τούρκοι μας μυδραλιοβολούσαν*. Οι σφαίρες έπεφταν στην άσφαλτο και έβγαζαν σπίθες και η Χριστιάνα που καθόταν πίσω φώναζε: «Μαμά, βγάζουν φωτιές».

Εγώ τρομαγμένη της φώναζα να κάτσει κάτω και προσπαθούσα να οδηγώ ζιγκ-ζαγκ για να τις αποφύγω. Πήγαμε στο Σύπριαν Κώρτ. Κατέβασα το αυτοκίνητό μου σε μια γωνιά του ημιυπόγειου χώρου στάθμευσης. Ήταν γεμάτος από όσους τουρίστες δεν είχανε ήδη φύγει. Σωστή κατασκήνωση. Είχανε καρπούζια, μπουκάλια με νερό, ράδια για να ακούνε τα νέα. Το δικό μας ράδιο, μιλούσε για νίκες. Το δικό τους έλεγε άλλα.

Τα τούρκικα αεροπλάνα μας βομβάρδιζαν όλη μέρα, αλλά οι βόμβες έπεφταν στη θάλασσα. [...]

Το απόγευμα, φορτηγά του αγγλικού στρατού γύριζαν στην πόλη και μάζευαν τους Βρετανούς και ξένους υπηκόους και τους πήγαιναν στη Δεκέλεια για ασφάλεια.

Εγώ είχα αγγλικό διαβατήριο, γιατί είχα δουλέψει δεκαέξι χρόνια στις Αγγλικές Βάσεις και μπορούσα να πάω μαζί τους. [...]

Πήραμε το δρόμο για τη Δεκέλεια. Είχε νυχτώσει όταν φτάσαμε. Στην είσοδο της Δεκέλειας, συρματοπλέγματα, έλεγχος από τους Άγγλους. Μας οδήγησαν σ' ένα απέραντο περιφραγμένο χώρο όπου εκατοντάδες άνθρωποι τριγυρνούσαν σαν χαμένοι. Ζέστη τρομερή. Φυσούσε ένας άνεμος που γέμιζε τα μάτια μας άμμο. [...]

Την επομένη μας έδωσαν κάρτες που μας χώριζαν σε ερίφια και πρόβατα.

Εμάς μας κατέταξαν στην τρίτη κατηγορία των υπηκόων της Βρετανικής Αυτοκρατορίας, την C. Είμαστε τρίτου βαθμού πολίτες. Μετά συνόδευσαν τα αυτοκίνητά μας με νηοπομπή και μας πήγαν στο Anzio Camp, ένα πρώην στρατόπεδο για κρατούμενους της ΕΟΚΑ. Περιφραγμένο με ψηλούς πασσάλους και συρματοπλέγματα, κρατούσε μέσα όσους ήταν μέσα και έξω όσους δεν ήταν.

Τη δίφυλλη πελώρια καγκελόπορτα φύλαγαν φρουροί οπλισμένοι σαν αστακοί. Μας παραχώρησαν μία σκηνή και μας τάισαν μια κουταλιά ρύζι με κάρυ. Στα παιδιά έδωσαν και από μια σοκολάτα. Όλη την ημέρα ακούγαμε να βομβαρδίζεται η Αμμόχωστος και κλαίγαμε. Το έδαφος σειόταν και βλέπαμε μαύρους καπνούς.

Κοιμόμαστε στο χώμα και μας τρυπούσαν τα ξερά αγκαθερά αγριόχορτα.

Την Τετάρτη το ράδιο έλεγε ότι οι Τούρκοι σταμάτησαν την προέλασή τους. Αποφάσισα να γυρίσω πίσω στην Αμμόχωστο. Εμείς είμαστε ερίφια και δεν επρόκειτο να μας εκκενώσουν από την Κύπρο, και έτσι είπα να πάω σπίτι μου.

* μυδραλιοβολώ: εκτοξεύω μικρά βλήματα από πυροβόλο όπλο

Πριν φύγουμε ήρθε ένας Άγγλος λοχίας να μας φέρει επιτέλους κουβέρτες. Του είπα δεν τις χρειάζομαι, θα φύγω. Ήταν πολύ ευγενικός. Μου είπε ότι είχε σπουδάσει αρχαία ελληνική φιλολογία και θαύμαζε τους Έλληνες.

«Μη φύγεις» με συμβούλεψε. «Πήγαινε στο γραφείο, παρακάλεσε να σε βγάλουν με τα παιδιά σου από την Κύπρο. Δεν ξέρεις τι είναι οι Τούρκοι, τι έκαναν στην Κερύνεια! Μην δώσεις να πέσετε στα χέρια τους. Ντρέπομαι να είμαι εδώ, να δίνω κουβέρτες στα γυναικόπαιδα. Η πατρίδα μου σας εγγυήθηκε, έπρεπε να είμαστε εκεί να πολεμούμε, να σας προστατεύσουμε».

Τον άκουσα, πήγα, παρακάλεσα, αλλά είμαστε πολίτες τρίτης κατηγορίας, δεν είχαμε το δικαίωμα περαιτέρω προστασίας. Πήρα τα παιδιά μου και έφυγα.

Αυτή ήταν η πρώτη εισβολή. [...]

Φθάσαμε στις 13 του Αυγούστου. Μας έδωσαν τελεσίγραφο, που ήταν και η τελεσίδικη απόφαση. Όποια απάντηση και να δίναμε, το αποτέλεσμα θα ήταν το ίδιο. Ποιος θα μας υπεράσπιζε; Τ' αδέρφια μας, τους Έλληνες, τους είχαν αποκλείσει και περικυκλώσει, ενώ οι Τούρκοι ενθαρρυμένοι, οργίαζαν ανενόχλητοι. Πήρα και πάλι τα παιδιά μου και έφυγα από το σπίτι μου. Αυτή τη φορά πήγαμε στο Μαρία Κώρτ που ήταν πιο κοντά στον Άγιο Μεμνονα και τη Δερύνεια και ευκολότερα να φτάσουμε στις Βάσεις, αν γινόταν τελειωτική επέλαση. Δεν ξέραμε αν θα σταματούσανε καθόλου αυτή τη φορά, ή αν θα έπαιρναν όλη την Κύπρο. [...]

Στις τέσσερις το πρωί, μας ξύπνησε η θυρωρός της πολυκατοικίας από το θυρομεγάφωνο.

«Κυρία Λουκία, μας χτυπούν από παντού, κατεβείτε να φύγουμε».

Σηκωθήκαμε αλαφιασμένες, ντυθήκαμε και κατεβήκαμε. Πριν καταλάβουμε περί τίνος πρόκειται, άνοιξε το αυτοκίνητο από πίσω, το γέμισε μπόγους, κάθισε μαζί με την Χριστιάνα και την κόρη της πίσω, αφού φόρτωσε ακόμη έναν πελώριο μπόγο στα πόδια των παιδιών, και «Άντε, φεύγουμε» με διάταξε, ενώ εγώ δεν ήξερα ακόμη καλά-καλά τι μου γίνεται.

Δεν είχε αρχίσει ακόμη να φέγγει. Πήραμε το δρόμο για τη Δεκέλεια. Δεν υπήρχε πια γυρισμός και να το ήθελες. Πώς να γυρίσεις; Ο κόσμος ήτανε ένας χείμαρρος. Πήχτρα. Ο δρόμος, τα χαντάκια, τα χωράφια... Με αυτοκίνητα, ποδήλατα, μοτοσικλέτες, πεζοί, σέρνανε τη μοίρα τους εκείνη την ημέρα οδεύοντας προς ένα άγνωστο, σε ένα χώρο όμως που ήτανε δικός τους εννιά χιλιάδες χρόνια.

Έκλαιγα σιωπηλά από ντροπή, από πόνο, από παράπονο, απελπισία.

Στα σύνορα των βάσεων ο δρόμος κλεισμένος με οδοφράγματα, αγκαθωτά συρματοπλέγματα, τεθωρακισμένα αυτοκίνητα, τανκς και κοντούληδες αιμοχαρείς Γκούρκας φερμένους ειδικά για προστασία των Βάσεων. [...]

Μόνο όσοι κρατούσαν αγγλικά διαβατήρια μπορούσαν να περάσουν μέσα στις Βάσεις. Οι άλλοι διώχονταν προς το «Δασάκι της Άχνας». Το διαβατήριο που έδειξα

εκείνη την ημέρα στους φρουρούς για να περάσω ήταν εγγύηση ασφαλείας για μένα και τα παιδιά μου, μου έκαιγε όμως εκείνη την ώρα τα χέρια σαν βιτριόλι. Κόλλησαν πάνω στο αυτοκίνητό μου μian αφίσα, μου έδωσαν μια κάρτα να υπογράψω, την σφράγισαν και απόκτησα το δικαίωμα να προχωρήσω στην ασφάλεια των συρματοπλεγμάτων του Anzio Camp. Αυτή τη φορά είχαμε φτάσει πολύ νωρίς και είχαμε την πολυτέλεια να μας παραχωρηθεί χώρος και ένα κρεβατάκι στην καθεμιά, σε μια τσίγκινη παράγκα.

Σε λίγο, άρχισαν να κατεβαίνουν εκατοντάδες καταδιωγμένοι από τα χωριά της Μεσαορίας. Εξω από τα συρματοπλέγματα, γέμισε ο κάμπος από φορτηγά, τρακτέρ, μικρά και μεγάλα αυτοκίνητα, λεωφορεία, ποδήλατα, κάθε είδους τροχοφόρο. Έρχονταν μέσα από τα χωράφια, τα μονοπάτια, από παντού. Ποιος μπορούσε να τους σταματήσει;

Και πού να πήγαιναν; [...] Διωγμένοι μέσα στην ίδια τους την πατρίδα έρχονταν στο χώμα το δικό τους, που ετσιθελικά είχαν αγοράσει οι ξένοι, και επειδή δεν ήταν πια δικό τους έλπιζαν ότι εκεί θα γλίτωναν. Δεν υπήρχε τρόπος να τους ελέγξουν, έτσι όπως έρχονταν μέσα από τα χωράφια. Τους άφησαν, αλλά έξω από τον συρματοπλεγμένο περίγυρο του Anzio Camp, που ήταν «μόνο για τους εκλεκτούς». Μίσησα τον εαυτό μου.

Το μεσημέρι, πήγα στην πύλη, είπα στον φρουρό ότι θέλω να πάρω κάτι από το αυτοκίνητό μου. Αυτή τη φορά τα αυτοκίνητα έμειναν έξω από τον περιφραγμένο χώρο. Βγήκα. Το θέαμα ήταν σπαρακτικό!

Τα λεωφορεία, με τα ονόματα των χωριών, τραγικοί μάρτυρες του χαμού.

ΠΕΡΙΣΤΕΡΩΝΑ-ΠΗΓΗ, ΓΕΝΑΓΡΑ, ΣΤΥΛΛΟΙ, ΠΡΑΣΤΕΙΟ, ΛΕΥΚΟΝΟΙΚΟ, ΛΥΣΗ, ΒΙΤΣΑΔΑ, ΚΟΝΤΕΑ, ΚΥΘΡΑΙΑ, ΒΑΤΥΛΗ, ΒΟΝΗ, ΕΓΚΩΜΗ...

Στη λίγη σκιά που έριχνε το κάθε όχημα, προσπαθούσαν ολόκληρες οικογένειες να προστατευτούν από τον πυρωμένο ήλιο του Αυγούστου. Δεν θυμάμαι αν είχε μια σωλήνα νερού απ' όπου θα μπορούσαν να δροσίσουν τα στεγνωμένα χείλη τους. Γυναίκες με βρέφη στην αγκαλιά, γέροντες, νέοι με το κεφάλι κλειδωμένο στα χέρια, παιδάκια καθισμένα σαν μαραμένα δεντράκια χάμω στο πυρακτωμένο χώμα, ακίνητα, αμίλητα σαν τους μεγάλους.

Η απελπισία, ζοφερό σύννεφο, πλανιόταν και θόλωνε με δάκρυα τα μάτια που αντίκριζαν το πρωτόφαντο για τούτο το νησί θέαμα. Μέχρι να πεθάνω θα βλέπω μπροστά μου τα σκονισμένα λεωφορεία με τα ονόματα των χωριών που δεν υπάρχουν πια, παρά μόνο στη μνήμη των ανθρώπων, γιατί από εκείνη την ημέρα τα είχαν δει για τελευταία φορά και τους ανθρώπους, σκορπισμένους τριγύρω, οικτρά θύματα, ενός κόσμου που δεν θα μάθει ποτέ τη λέξη «ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ».

Λουκία Μαρουλλέτη
(Η.Π.Α.)